

מבוא

חברה משותפת

להבנתנו, על המונח "החברה המשותפת" להתרחב – מגישה אחת מני רבות, לתחום דעת איתן ומגוון, שיוכל להציע כלים רב־תחומיים להבנת היחסים בין היהודים הישראלים ובין הערבים־הפלסטינים בכל המרחב המסוכסך, אבל גם להסדרת היחסים האלה באופן מוסכם, צודק והוגן, הנושא משמעות מעשית ורגשית לשני הצדדים, על תת־הקבוצות שלהם. מבחינה זו, ראוי שצמד המילים "חברה משותפת" יהיה למשנה כוללת שיש בה תחביר, סמלים, ארון ספרים, נרטיבים, מוסדות ומשטר הצדקות. לכן, אף שהלקסיקון שלפניכם כולל את הערך חברה משותפת כגישה, הרי שכל ערכיו, וכרכי ההמשך שלו – מטרתם לתמוך במהלך־העל של כינון חברה משותפת כזרם הגותי, תחום דעת איתן ומגוון שיהיה משנה רלוונטית לכל יושבי המולדת.

הלקסיקון

הלקסיקון הוכן ונערך בכדי לתרום לכינון הידע על היחסים בין שתי הקבוצות הלאומיות בישראל, לפתח את המחלוקת המושכלת בקשר שלהן ולשרטט לשם כך תחום דעת סדור, שיטתי ומובחן. הוא מיועד גם לחזק את העבודה המעשית של המומחים בתחום

ולשכללה באמצעות העמקה בידע תאורטי־אקדמי. זהו מהלך של אקטיביזם אינטלקטואלי, המנסה להגדיר מרחב רעיוני באמצעות התבוננות, בחינה תאורטית וחיזוד הבדלים בין המשגות מתחרות קיימות, לצד הצבעה על מגמות משותפות. העמקה עיונית זו נועדה לתרום גם לבניית קהילה רעיונית־פוליטית התומכת בכינון חברה משותפת.

בחיבור הערכים השתתפו כעשרים מהמנהיגות ומהמנהיגים הבולטים של ארגוני החברה המשותפת בארץ: יד ביד לחינוך דו־לשוני, סיכוי־אופוק, יוזמות אברהם, מהפך־תעויר ואג'יק־מכון הנגב. הקבוצה התגבשה ב־2021 כחלק מלימוד משותף של תאוריות המסייעות לשרטט את התפיסות השונות של החברה המשותפת, וכיצד אלה מזינות סדרי יום שונים בסביבת העבודה של החברה האזרחית ומשפיעות עליהם. ב־2022 התקיימו שמונה מפגשים של הקבוצה כולה לצורך כתיבה משותפת של הלקסיקון, ופגישות עבודה של העורכים עם הכותבות ועם הכותבים.

המונחים

את המונחים בלקסיקון שלפניכם בחרו יחדיו חברי קבוצת ההנהגה והעורכים, והמבחר שנוצר משקף הן את עבודתם היום־יומית של הארגונים והן את הצורך למקם עבודה זו בשדה מושגי, אנליטי וציבורי באמצעות בחינה תאורטית.

בביאור של כל מונח השתדלנו לכלול ארבעה היבטים: (1) המשמעות הרווחת שלו, (2) משמעויות אחרות שלו, מיקומו ביחס למונחים רלוונטיים אחרים והדעות והעמדות בנוגע אליו

בהקשר הישראלי, (3) מיקומו בשדה המחקר האקדמי והציבורי, (4) הקשר הישיר שלו לחברה המשותפת.

לשם הקיצור והבהירות, כל מונח כולל כשלוש מאות וחמישים מילה. עם זאת, המונחים מלווים בהערות שוליים, המפנות למגוון רחב של מאמרים וספרים בתחום החברה האזרחית, ולחומרים רלוונטיים בשדות אקדמיים משיקים כמו סוציולוגיה, פסיכולוגיה חברתית, היסטוריה, מדע המדינה ואחרים. תכלית ההערות האלה היא לתרום לתכולתו של ארון הספרים של החברה המשותפת.

עבודה זו חלוצית – ראשונה מסוגה בארץ – משני היבטים: ראשית, בזכות השתתפותם של כותבים רבים הניצבים בשורת ההנהגה הראשונה של יישומי השותפות בין היהודים לפלסטינים בתוך האזרחות הישראלית. שנית, משום שזה הניסיון הראשון להגדיר מהי חברה משותפת, ולסמוך הגדרה זו על עבודת המשגה הנשענת על כתיבה אקדמית-תאורטית, ועל דיווחים מהשטח של העוסקים בתחום. משום כך, המפעל לא נשלם עם פרסום הלקסיקון, אלא דווקא נפתח בו. בהמשך הדרך הוא יעובה ויעמיק מדי שנה, הן במספר המונחים שיייתוספו אליו וירחיבו את הקטגוריות הקיימות, והן במספר הכותבים שיתרמו מהניסיון ומחוכמת המעשה שצברו. אנו מתכננים להתקין בעתיד אנתולוגיה לחברה משותפת שתישען בעיקר על הצד האקדמי של עבודתנו, ותכלול כותבים רבים יותר מהאקדמיה.

את המונחים במהדורה ראשונה זו של הלקסיקון אפשר לחלק לחמישה מקבצים: (1) גישות שונות לניהול של שוני ודמיון תרבותיים, (2) תפיסות הקשורות לחברות שיש בהן שסע

תרבותי, (3) סדר היום העקרוני והמעשי של ארגוני החברה המשותפת, (4) סוגיות באזרחות הישראלית המעסיקות את החברה הערבית-הפלסטינית ומשפיעות על החברה המשותפת, (5) מאורעות מכוננים שהם אבני דרך בחיי שני הלאומים. הערכים בכל אחד מהמקבצים ממוינים על פי סדר האלף-בית, פרט למאורעות המכוננים במקבץ האחרון – המופיעים על פי סדר התרחשותם.

הפצה לקוראות ולקוראים

עם מעגל היעד הישיר של הלקסיקון נמנים הגורמים הפועלים לכינון חברה משותפת בישראל, וחוג המושפעים שלהם. מעגל היעד השני כולל מסגרות העוסקות בניהול של שוני ודמיון בין קבוצות התרבות בתוך האזרחות הישראלית, כמו ארגונים לטיפוח מנהיגות חברתית, ארגונים לחינוך בלתי פורמלי וארגונים המקדמים מפגשים בין קבוצות ותנועות נוער. המעגל השלישי, המתרחב והולך, כולל מסגרות מעורבות מלכתחילה, כמו מכללות ואוניברסיטאות, בתי חולים, רשויות מקומיות ואחרות. הלקסיקון נועד להציע תוכן מבאר שיסייע לכוון את דרכן של המסגרות האלה כמסגרות משותפות או כמסגרות השואפות לשותפות. במרכז ניסאן בכוונתנו לעשות את הלקסיקון לליבה רעיונית ולנקודת ההתייחסות המושגית של כל העוסקים במלאכה. לשם כך אנו מכינים מערכי לימוד המבוססים על מונחי הלקסיקון, כדי לשרת דיון על אודותם ולקיים למידה ועיבוד שיטתי שלהם בקרב כל המעגלים.

לצד פרסומו בדפוס במהדורה דו־לשונית (עברית־ערבית), יתפרסם הלקסיקון גם בגרסה אלקטרונית. מלבד זאת, בתוכניתנו גם להפיץ את הלקסיקון לקהל רחב יותר באמצעות סרטונים ודיונים פתוחים ברשתות החברתיות.

מינוח

לכל אורך הלקסיקון בחרנו לקרוא לאזרחים הערבים בישראל "פלסטינים בתוך האזרחות הישראלית". לשיום הזה יש שתי סיבות עיקריות: הראשונה, הטשטוש הגדל והולך של הגבול הבין־לאומי, שבעטיו נעשית האזרחות הישראלית – ולא הגאוגרפיה (הקו הירוק) – לקו הגבול המבחין בין ישראל בגבולות 1967 ובין "השטחים הכבושים"³. השנייה היא שהאזרחות הישראלית היא בעת ובעונה אחת סטטוס משפטי וחוקיית חיים, והיא הקריטריון המבחין העיקרי בין האזרחים הפלסטינים בתוך הקו הירוק ובין הנתינים הפלסטינים המתגוררים בשטחים הכבושים.

אם כן, הלקסיקון לא נחתם בספר הזה. הוא מסמן את תחילתו של מפעל מתמשך. רקמתו נותרה פתוחה במתכוון, בתקווה שהעיסוק בחברה המשותפת והחשיבה עליה יהיו רחבים דיים בשביל לאפשר לו להכיל בעתיד גישות שונות, ואף מחלוקות. ערכו יעלה עם השנים, והוא ישמש גם תיעוד, החסר מאוד עד כה, של ההתפתחות הרעיונית בתחומנו. אנו חרדים וסקרנים בציפייה לבאות.

שולי דיכטר וד"ר אמיר פאח'זרי, עורכים – ינואר 2025

---

3 ברדה, 2023.